

N:o 154.

Af herr **Ernst Carlson**, om ändring af §§ 96, 97 och 98
regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

När Riksens Ständer år 1809 inrättade justitieombudsmannens embete, afsågs dermed, bland annat, att åstadkomma en garanti för vårt statskicks. I konstitutionsutskottets memorial n:o 1 vid nämnda riksdag, hvilket innehåller motiven för den då antagna regeringsformen, framhålles nemligen såsom ett af den medborgerliga frihetens förnämsta värn, att svenska folkets »allmänna och individuella rättigheter iakttagas af en utaf nationalrepresentationen förordnad väktare öfver lagarnes efterlefnad af domare och embetsmän».

Riksdagens justitieombudsman bekläddes också genom regeringsformen med de viktigaste funktioner. Han skall såsom sjelfskrifven åklagare inför riksrätt utgöra ett organ för Riksdagens kontroll öfver regeringen. Han skall å Riksdagens vägnar öfvervaka rättvisans handhafvande och förvaltningens gång. Vidare skall han, enligt sin instruktion, verka för enhet i lagskipningen, främja lagstiftningsarbetet och utöfva vård öfver tryckfriheten.

Ett så magtpåliggande värf som justitieombudsmannens förutsätter en ställning, starkt omgärdad af nationens förtroende. Denna embetets karakter framgår tydligt af den i regeringsformen meddelade bestämmelsen, på grund af hvilken uppdraget att vara justitieombudsman skulle, för hvarje gång lagtima Riksdag sammanträdde, till den valde förnyas eller ock å annan person öfverlåtas. Allt sedan embetet inrättades, har emellertid, så vidt jag har mig bekant, Riksdagen, med ett enda undantag, ansett sig kunna å nyo utse den en gång valde, då denne velat mottaga återval.

Detta innebär å ena sidan en heder för de valde, och det visar å andra sidan, att Riksdagen vid valet gått till väga med stor urskilning.

Emellertid har en ändring i justitieombudsmannens ställning inträdt genom riksdagsperiodens afkortande, i det att den tid, för hvilken justitieombudsmannen valts, lidit en motsvarande förknappning. Så länge lagtima Riksdag enligt grundlagens bud sammanträdde hvart femte år och sedermera hvart tredje år, var justitieombudsmannens embetstid afsevärdt längre än efter 1866, då årliga riksdagar och med dem årliga val af justitieombudsman infördes. Gifvet är, att den, som tillträder ett nytt embete, behöfver någon tid att sätta sig in i detsamma. Och lika klart är, att om den nyvalde skall kunna uträtta något af vigt, måste han ega en viss, ej allt för kort tillmätt tid till sitt förfogande för att kunna på ett ändamålsenligt sätt planlägga sitt arbete och sätta sin plan i verket. Redan ur denna synpunkt framstår alltså den tid, för hvilken justitieombudsmannen för närvarande utses, såsom allt för kort.

Men ej nog härmed. På senare tider har upprepade gånger inträffat, att, ehuru Riksdagen förnyat sitt förtroende till den en gång valde justitieombudsmannen, denne likväl efter kort tid afsagt sig detsamma, i de flesta fall för att öfvertaga en plats i högsta domstolen, dit han af Konungen inkallats. Detta framgår på ett i ögonen fallande sätt af följande förteckning öfver de sedan 1866 fungerande justitieombudsmännen och deras funktionstid:

N. A. Fröman, 1861—1884, då han afgick med honom af Riksdagen beviljad pensiou;

L. V. Lothigijs, 1884—1886, då han utnämndes till landshöfding i Elfsborgs län;

E. Thomasson, 1886—1889, då han utnämndes till justitieråd;

M. V. Huss, juni 1889—augusti 1889, då han utnämndes till justitieråd;

N. Claëson, 1889—1892, då han utnämndes till justitieråd;

A. Thollander, 1892—1897, då han utnämndes till justitieråd;

H. E. M. Bohman, april 1897—november 1897, då han utnämndes till justitieråd;

G. Ribbing, november 1897—innevarande års riksdag.

Sedan justitieombudsmannen Fröman efter en lång och förtjenstfull embetsutöfning på sin ålders dagar nedlade embetet år 1884, har under de tretton år, som sedan dess förflutit, justitieombudsmannens embete innehafts af 7 personer. Af dessa ha två beklädt embetet i 5 år, en i 3 år, en 2 år, de öfriga på kortare tid än två år, ja, en endast ett halft år och en knappt sex veckor, innan han blef justitieråd. Detta tyder uppen-

bart på ett missförhållande, som på ett eller annat sätt bör afhjelpas, så mycket mer som vexlingen bland till justitieombudsmannens suppleant valde varit lika snabb som bland de ordinarie. Vid dessas afgang ha nemligen suppleanterna i regeln insatts på de ordinaries plats, men blott för att inom kort i de flesta fall öfvertaga ett justitierådsembete.

Naturligen kan ingen anmärkning med fog göras deremot, att den, som hedrats med Riksdagens förtroende att vara dess justitieombudsman, inkallas i högsta domstolen. Ej heller lärer Riksdagen ha skäl misstycka, att den justitieombudsman, som erhållit en sådan kallelse, följer densamma och sålunda utbyter en ettårig förtroendepost mot ett bättre aflönadt och med pensionsrätt utrustadt högt embete. Men från synpunkten af den värdefulla erfarenhet, en justitieombudsman under en genom Riksdagens förnyade förtroende utsträckt embetstid bör vara i tillfälle att förvärfva, och den prestige, en längre tids embetsutöfning förlänar, är en dylik tät vexling af embetets innehafvare afgjort att beklaga. Deraf måste kontinuitet i uppfattningen af embetets pligter oundvikligen lida, den nye innehafvaren af embetet må vara hur framstående som helst.

Bland de medel, som kunde tänkas egnade att motverka ett allt för ofta inträffande ombyte af justitieombudsman, ligger det nära till hands att föreslå höjning af lönen och stadgande af pensionsrätt för justitieombudsmannen efter en viss tids embetsutöfning. En dylik motion framkom ock vid förra årets riksdag, men blef då afslagen.

Ett annat medel i samma syfte vore, hvad jag nu går att föreslå, nemligen att utsträcka justitieombudsmannens embetstid till de tre år, som motsvara en valperiod för Andra Kammaren. En dylik utsträckning af tiden för justitieombudsmannens embetsutöfning skulle för embetets innehafvare medföra en mera tryggad ställning och underlätta ett planmessigt fullföljande af hans arbete. Jemte dessa fördelar, som ej blott skulle blifva justitieombudsmannens, utan äfven Riksdagens, skulle derigenom äfven vinnas ökad utsigt, att justitieombudsmannen längre, än på senare tider varit fallet, kunde förmås att qvarstå vid sitt embete och sålunda kontinuiteten i embetsutöfningen främjas.

Ett visst stöd för den sålunda ifrågasatta ändringen af grundlagens bud i nämnda afseende torde kunna sökas i den omständigheten, att stadgandet om årliga val af Riksdagens fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret år 1894 ändrades derhän, att dessa val skola förrättas för tre år i sänder. Lika litet i fråga om den nu föreslagna ändringen af justitieombudsmannens val som i fråga om valet af nyssnämnda fullmäktige innebär stadgandet om en treårig valperiod någon nyhet, utan endast en återgång till hvad som före år 1866 var gällande.

På grund af hvad sålunda anförts, får jag hemställa,

att Riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen:

Regeringsformen

§ 96.

Lagtima riksdag, som, efter förrättade nya val i hela riket till Andra Kammarerna först sammanträder, skall förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man att, under de tre följande åren, intill dess sådant förordnande ånyo skett, såsom Riksdagens ombud etc.

§ 97.

Denne riksdagens justitieombudsman, som, så länge han embetet innehafver, skall i alla afseenden anses lika med Konungens justitiekansler, väljes på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör dervid jemväl utses en man af de egenskaper, som hos denne embetsman erfordras, att honom efterträda, ifall han innan nytt val af justitieombudsman blifvit på grund af 96 § anställdt, skulle med döden afgå, samt att utöfva embetet under den tid justitieombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen under det riksdag är församlad afsäger sig det erhållna förtroendet eller med döden afgår, skall riksdagen, för den tid, som kan återstå, till dess nytt val af justitieombudsman skall ega rum, i embetet genast insätta den man, som blifvit till justitieombudsmannens efterträdare utsedd. Skulle

justitieombudsmannens utsedde efterträdare, under riksdag, afsäga sig det erhållna förtroendet eller i justitieombudsmansembetet insättas eller med döden afgå, utväljes, på ofvan stadgade sätt, en annan behörig man i hans ställe, för den tid som kan återstå. Inträffar något af dessa fall emellan riksdagarna, skall riksdagens rätt härutinnan genom de af riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utöfvas.

Riksdagsordningen

68 §.

Till följd af regeringsformens 96 § skall lagtima riksdag, som efter förrättade nya val i hela riket till Andra Kammaren först sammanträder, förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man att, under de tre följande åren intill dess sådant förordnande ånyo skett, hafva tillsyn öfver lagarnes efterlefnad etc. — —

Valmännen böra vid sanna tillfälle då justitieombudsman utses, och på enahanda sätt välja en man af de egenskaper, som hos denne embetsman erfordras, för att honom efterträda, ifall han, innan nytt val af justitieombudsman egt rum, skulle med döden afgå, samt att utöfva embetet under den tid justitieombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad.

I händelse justitieombudsmannen, under det riksdag är församlad, afsäger sig förtroendet eller med döden afgår, insätter riksdagen genast för den tid, som kan återstå, till dess nytt val af justitieombudsman skall ega rum, i embetet den man, som blifvit till justitieombudsmannens efterträdare utsedd. Skulle justitieombudsmannens utsedde efterträdare, under riksdag, afsäga sig det erhållna förtroendet eller i justitieombudsmansembetet insättas eller med döden afgå, utväljes, på ofvan stadgade sätt, en behörig man i hans ställe för den tid, som kan återstå.

Om remiss af denna motion till konstitutionsutskottet anhåller jag under uttalande derjemte af den begäran, att utskottet måtte i motionens syfte vidtaga de redaktionella ändringar i paragrafernas ofvan föreslagna lydelse, som kunna finnas påkallade, äfvensom föreslå de öfvergångsbestämmelser, som kunna anses erforderliga.

Stockholm i januari 1898.

Ernst Carlson.